

9. Мороховский А.И. К проблеме текста и его категорий. // Текст и его категориальные признаки: Сб. науч. Тр. / КГПИИЯ. К., 1986. – С. 3-8.

10. Почепцов Г.Г. Теория и практика коммуникации. – М.: Из-во «Центр», 1998. – 352 с.

11. Степанов Г.В. Язык. Литература. Поэтика. – М.: Наука, 1988. – 120 с.

12. Ушакова Т.А., Павлова Н.Д., Заясова И.А. Роль человека в общении. – М.: Наука, 1989. – 192 с.

13. Palek B. Reference and Text. // Grammars and Descriptions. / Ed by T.A. van Dijk and J. Petofi. – B.; N.Y.: de Gruyter, 1987. – P. 70-95.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-27>

Михайлова Є. О.

студентка 4 курсу,

Навчально-науковий центр гуманітарної освіти

Українського державного університету залізничного транспорту

Науковий керівник:

Березний В. М.

старший викладач кафедри іноземних мов,

Український державний університет залізничного транспорту

**ПРОБЛЕМАТИКА ПЕРЕКЛАДУ КАЛАМБУРІВ
У КОМЕДІЙНИХ ФІЛЬМАХ НА ПРИКЛАДІ ТРИЛОГІЇ
ФІЛЬМІВ «НАЗАД У МАЙБУТНЄ»**

І.І. Коломієць у своїй роботі «Основні лінгвостилістичні поняття та категорії» вказав, що «каламбур – це стилістичний зворот, в основі якого лежить використання різних значень одного слова (омонімів), повторів слів та їхніх комбінацій, модифікацій із подібним звучанням (паронімів) й багатозначністю (полісемією) для комічного обігрування ситуації.» [1. с. 54]. Каламбур вважається одним з найскладніших елементів мови для перекладу. В більшості наукових робіт виділяють три основні прийоми для перекладу каламбурів:

- Калькування;
- Компенсація;
- Опущення.

Калькування – переклад побудований на точному (прямому) перекладі лексичної одиниці значимою частиною чи запозиченням окремих значень слів. Цим способом перекладу користуються рідко, так

як у мові оригіналу та мові перекладу різні мовні норми та культурні реалії. Хоча бувають випадки, коли фраза та еквівалент перекладу збігаються.

Як приклад, протягом усіх фільмів «Назад у майбутнє», можна простежити ряд каламбурів, які пов'язані зі словом «майбутнє». Дорослі часто казали Марті під час його подорожей у часі, «*be careful in the future*». У цьому випадку чітко простежується лексичний каламбур, заснований на полісемії слова «*future*». Дорослі радять Марті бути більш наполегливим та серйозним, щоб у майбутньому він міг добитися висот, не знаючи, що Марті подорожує у часі. Для Мак-Флая ці слова мають трохи інший сенс, тому що він весь час думає про майбутнє та як виправити свої помилки. Ці каламбури у фільмах було перекладено за допомогою калькування, що є влучним, тому що у українській і англійській мовах ці значення співпадають.

В інших випадках прийом калькування не працює так добре. Наприклад, сцена з «Назад у майбутнє 2», коли головний антагоніст Біфф хотів запросити маму Марті – Лорейн на танці:

Biff «I'll give you the honour of going with the best-looking guy in school.»

Lorraine «I'm busy.»

Biff «Doing what?»

Lorraine «Washing my hair.»

Biff «That's about as funny as a screen door on a battleship.»

Marty «It's screen door on a submarine, you dork»

Цей каламбур – чудовий приклад фразеологічного каламбуру. «*A screen door on a submarine*» – це вираз, який використовували в 1950-х роках, що означало «марна дія», так як сітка не захищає підводний човен від затоплення. Біфф, як і зазвичай, перекрутив стійкий вислів, замінивши підводний човен на лінкор (лінійний військовий корабель):

Біфф «Я дарую тобі честь піти з найгарнішим хлопцем в школі»

Лорейн «Я буду зайнята»

Біфф «Чим це?»

Лорейн «Голову митиму»

Біфф «Це так смішно як москітна сітка на крейсері»

Марті «Сітка на субмарині, йолоп»

Перекладачі вирішили вдатися до калькування. Але в перекладі втрачено гумор каламбуру. Більш доречно було б знайти еквівалент в українській мові, тобто застосувати прийом компенсації, наприклад, «товкти воду в ступі», що означає марну дію. Тоді цей каламбур був би смішний для українського глядача.

Біфф «Я дарую тобі честь піти з найгарнішим хлопцем в школі»

Лорейн «Я буду зайнята»

Біфф «Чим це?»

Лорейн «Голову митиму»

Біфф «Це так смішно як товкти воду в мисці»

Марті «Товкти воду в ступі, йолоп»

Таким чином, основним способом перекладу каламбурів, на мою думку, є компенсація. Компенсація – це прийом у перекладознавстві, коли оригінальний елемент замінюється аналогічним або інакшим елементом у мові перекладу, завдяки чому відбувається заповнення втрати інформації та надання аналогічного впливу на читача (глядача, слухача).

Розглянемо сцену з першого фільму, коли Док та Марті стоять у коридорі в школі, де навчаються батьки Марті, та розуміють, що мати Марті – Лорейн, закохалась не в свого майбутнього чоловіка – Джорджа, а в свого майбутнього сина.

Marty: «Are you trying to tell me that my mother has got the hots for me?»

Doc: «Precisely»

Marty: «Whoa. This is heavy»

Doc: «There's that word again «Heavy». Why are things so heavy in the future? Is there a problem with the Earth's gravitational pull?»

Марті вживає слово «heavy», що з англійської, саме у цьому випадку, перекладається сленговим неологізмом «капець», що означає якесь здивування, вигук вираження емоцій і безліч схожих за змістом значень. Також у слова «heavy» є інше значення «важкий», саме це значення розуміє Док. Це є лексичним каламбуром, побудованим на полісемії слів.

В українському дубляжі цю сцену переклали так:

Марті «Хочете сказати, що моя рідна мама захопилася мною?»

Док «Саме так»

Марті «Вона на мене запала.»

Док «На кого це ти кажеш вона впала... У вас у майбутньому всі так кажуть? Тоді що зміниться сила тяжіння?»

Перекладачі вирішили скористатися способом компенсації. Вони змогли підібрати схожий еквівалент в українській мові, не втрачаючи при цьому каламбур, використавши сленгове слово «запала» та співзвучне до нього слово «впала», що автоматично змінило тип каламбура з лексичного на фонетичний.

Прийом опущення використовується тоді, коли в мові перекладу немає еквіваленту, або коли перекладач не хоче створювати смислове навантаження. Наприклад, в перекладі ідіом, де в мові перекладу є лексична надмірність. Зокрема, в англійській мові є ідіома «dot the I's and cross the T's». В українській мові є вираз «поставити крапки над і», тому при перекладі англійської ідіоми опускається «cross the t's». На мою думку, опущення не може вважатися основним способом

перекладу, тому що іноді перекладачі використовують його, коли не можуть перекласти каламбур калькуванням та компенсацією. В процесі перекладу каламбурів опущення нерідко є лише недопрацюванням перекладача.

Наприклад, у першому фільмі, коли Марті забігає в кав'ярню, його зацікавлює вивіска:

«OUR COFFEE 5 C «URNS» HIGH PRAISE»

Цей слоган показує нам фонетичний каламбур. Адже «urn» – кавник співзвучне зі словом «earn», що в цьому випадку перекладається як заслужувати. В українському дубляжі слоган було опущено, так як за звуковим хронометражем він перекликається зі словами бармена. Як альтернатива, можна було пустити титри для розкриття цього каламбуру:

«НАША КАВА ЗВАРЕНА З ЛЮБОВ'Ю»

Я переклала цей каламбур за допомогою компенсації та змінила вид каламбуру з фонетичного на фразеологічний. Основою каламбуру є стійкий вислів «зроблено з любов'ю», який я зв'язала з кофейною тематикою, змінивши «зроблено» на «зварено».

Підводячи підсумки, можна зазначити, що каламбур вважається одним із найскладніших аспектів мови для перекладу, тому що потребує особливої уваги та фантазії від перекладача. Також можна зробити висновок, що завдяки різним культурним та історичним особливостям, різним мовним нормам далеко не завжди можливо використовувати метод калькування при перекладі, і тоді на перший план виходить компенсація. Дуже важливо вміти знаходити образи та конструкції, за допомогою яких можна було б зробити переклад каламбуру вдалим, гумористичним та зрозумілим.

Список використаних джерел:

1. Коломієць І. І. Словник-довідник філолога «Основні лінгвостилістичні поняття та категорії». Умань : Візаві, 2015. 203 с.
2. Сценарії фільмів «Назад у майбутнє» в оригіналі та в перекладі українською мовою телеканалом НЛО-TV